

Návod na přežití v době sítí

SEDMÝ SMYSL

JOSHUA COOPER RAMO

Bizbooks®

Sedmý smysl

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.bizbooks.cz
www.albatrosmedia.cz

Bizbooks®

Joshua Cooper Ramo
Sedmý smysl – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2017

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA a.s.

Joshua Cooper Ramo

Sedmý smysl

Návod na přežití v době sítí

**BizBooks
Brno
2017**

Pro Noru

OBSAH

<i>Předmluva</i>	7
------------------	---

Část první: Charakter naší doby

*V této části se popisuje revoluční charakter naší doby.
Je objasněno, proč je nutné osvojit si nový instinkt.
Na příkladech z historie je vysvětleno, co je v sázce.*

Kapitola první: Mistři	11
Kapitola druhá: Věk moci sítí	32
Kapitola třetí: Válka, mír, síť	55

Část druhá: Sedmý smysl

*V této části vnímáme svět novým způsobem.
Zjišťujeme, že propojení mění charakter objektu.*

Kapitola čtvrtá: Čelisti propojení	89
Kapitola pátá: Rybářská síť	116
Kapitola šestá: Počítačové piráti	133
Kapitola sedmá: Nová kasta	157
Kapitola osmá: „MapReduce“: Stlačení prostoru a času	171

Část třetí: Země za branou

*Průvodce mocí ve světě, který se před námi objevuje
při použití Sedmého smyslu*

Kapitola devátá: Uvnitř a vně	203
Kapitola desátá: Nekompromisní hlídání brány	225
Kapitola jedenáctá: Občané!	248
<i>Poznámky</i>	279
<i>O autorovi</i>	301
<i>Poznámka překladatele</i>	303
<i>Rejstřík</i>	305

PŘEDMLUVA

Před třemi sty lety začaly osvícenství a vědecká revoluce bořit základy prastarého světového řádu. S energií pneumatického kladiva tyto síly rozbily většinu toho, co se kdysi zdálo věčné: krále, alchymisty, papeže, feudální pány – ti všichni padli.

Dnes náš svět puká pod nárazy jiného kladiva. Potřeba trvalého rychlého propojení narušuje dřívější mocenské struktury. Utvářením všech možných sítí – pro obchodování, biologii, finance, vojenství a tisíce dalších potřeb – vznikají nové, zatím nepříliš známé zdroje moci. Narušují základy dřívějšího světového řádu a ve stejnou chvíli budují nový.

Poslední velký posun v době osvícenství byl násilný, ale také úžasný. Jeho výsledkem byli vítězové a poražení, způsobil tragédie a přinesl nová vítězství. Nás čeká to samé. Vzniká nové rozvržení moci. Právě o něm je tato kniha, která přináší příběh o instinktu, jenž oddělí ty, kteří se jej naučí ovládat, od těch, kteří jím budou ovládáni.

ČÁST PRVNÍ

Charakter naší doby

KAPITOLA PRVNÍ

MISTŘI

Tato kapitola pojednává o věčných problémech moci a představuje možnosti nového instinktu.

1.

Jednoho rána roku 1942 si mladý čínský učenec Nan Huai-Chin sbalil svoje věci a opustil město Čcheng-tu. Mířil na jih po cestě, která vede podél řeky Min-ti-ang směrem k hoře E-mej-šan, vzdálené několik set mil, hluboko v provincii S'čchuan. E-mej-šan – hora s obočím – byla a je jedním z nejsvětějších míst buddhismu v Číně.

Nan byl neobyčejný mladík. V osmnácti letech vyhrál národní šampionát v šermu, kde se utkal s muži dvojnásobného věku, než byl sám. V jedenadvaceti letech přednášel nejvyšším představitelům čínské armády o politice. O rok později vedl armádu třiceti tisíc mužů v horách provincie S'čchuan. Z Nanových fotografií z těchto let, kdy odešel z Čcheng-tu do hor, na vás hledí hladce oholený muž s jemnou pleť. Je hezký a jeho oči mají elektrizující pohled. Pokud se umíte dívat, uvidíte drsnou vitalitu muže, kterým se stal během války s Japonskem, pevný postoj a v jeho výrazu také náznak nemilosrdnosti šermíře. Toto se odehrálo dlouho předtím, než začal být Nan uznáván jako jeden z nejtýpčtějších nositelů čínské buddhistické tradice, předtím, než začal být známý jako mistr Nan. Stalo se to před jeho útekem z Číny s Kuomintangem v roce 1949, kdy se vlády chopili komunisté, před jeho obdobím putování a následného návratu do pevninské Číny.

To všechno má muž na fotografii teprve před sebou. Zatím je na ní jen sebejistý mladý muž plný energie.

V době svého mládí, kdy začínal se šermem, Nan pochopil, že k ovládnutí ostří svého meče musí nejdříve co nejlépe vytříbit svého ducha. Při útoku i obraně se duch skutečného mistra bojového umění pohne jako první a teprve poté, o zlomek vteřiny později, se pohne jeho meč. Nan se vydal na horu E-mej-šan a pustil se do studia Čchan buddhismu proto, že se snažil vybrousit právě toto své vnitřní ostří. Tradice Čchan, která je známější pod svým japonským názvem Zen, je nejdrsnější tradicí buddhismu. Její vyznavači tvrdí, že osvícení v Čchan buddhismu vyžaduje koncentraci natolik intenzivní, aby dokázala vytvářet a poté rozbít diamanty. Slibuje za to nepřekonatelný vhled do charakteru života.

A tak Nan cestoval rozbouřenou zemí v době doutnajícího konfliktu s Japonskem až na horu E-mej-šan, poblíž jejíhož vrcholu narazil na lamaistický klášter buddhistů tradice Čchan. V průběhu tří let vytrvalého úsilí, meditací a odříkání dosáhl úrovně *samadhi*, stavu duchovního souznění, ve kterém se svět a duše stanou průhlednými jako voda. Zmizí strach, stejně jako touha a veškeré zmatky týkající se běhu života. Kněží tvrdí, že v tomto stavu se člověk stane stejně odolným jako horský pramen. Nezáleží na tom, kolik bláta se do něj vhodí, vše se jednoduše a přirozeně odplaví a vyčistí.

Z chrámu na hoře E-mej-šan, s myslí čerstvou a čistou, vyrazil Nan na pouť s cílem vybrousit své duchovní ostří ještě víc. Rok za rokem ho jeho cesta vedla po Číně od mistra k mistru, z kláštera na univerzitu a do chýší v Tibetu. Na těchto místech se dochovaly poslední zbytky některých nejstarších čínských tradic, klasická moudrost zde přežila století národního chaosu. Nanovo potulné vzdělávání připomínalo způsob, jakým před tisíci lety Čínou putovali mniši při hledání stále hlubšího poznání prostřednictvím „bojového umění Zenu“ – argumentací mezi mudrci o tom, kdo dokáže věrněji vnímat základní charakter světa. Osamělí mniši přicházeli do zaplněných klášterů a vyzývali nejmoudřejší opaty na souboje v pochopení světa, ve kterých vítěz bral vše. Cílem bylo skutečné poznání tajemných zdrojů sil, které dokážou vyvolat zemětřesení, rozpoutat revoluce i tvořit

poezii. Slavný mistr Čchanu Yunmen při jednom takovém souboji poznamenal: „Jak se může deset tisíc moudrých slov vyrovnat realitě?“ Bylo to vnímáno jako opravdová moudrost přesahující obyčejné řečnění.

Nan se v sobě pokoušel kultivovat schopnosti hlubokého poznání a vnímání světa. Během svého putování následoval cestu, která ho dovedla k osvícení ve více než tuctu různých škol buddhismu. Osvojil si všechno od lékařství po kaligrafii. Ukázalo se, že mladický úspěch v šermu byl projevem jeho geniality. Ve dvacátém století se stal uznávaným coby jeden z klíčových lidí, prostřednictvím kterých jsou uchovávány a předávány prastaré tradice novým generacím.

Po několika letech studia Nan opustil pevninskou Čínu a zamířil na Tchaj-wan. Mnoho let žil střídavě v Tchajpeji, Hong Kongu a Americe. Během této doby vzrůstala jeho sláva coby učitele. V polovině devadesátých let dvacátého století se Čína začala opět více otevírat světu a Nan se vrátil. Byl pozván nejmocnějšími rodinami v zemi, potomky komunistických revolucionářů, kteří se snažili nalézt svoji identitu a historii. Chtěli pochopit lekce z čínské kultury, kterou Nan ztělesňoval; doufali, že je dokážou upravit dle potřeby a udělat z nich nástroje k utváření čínské budoucnosti. Mohly by dávné zvyky země s prastarými základy nabídnout něco národu, který přímo překypuje energií všeho moderního? Mistr Nan souhlasil, že založí soukromou školu. Vybral místo na břehu jezera Tchaj, v provincii Ťiang-su, nedaleko Šanghaje. Zvolil tuto lokalitu velmi pečlivě, klidná voda jezera poblíž kampusu byla jako obrovská nádrž uklidňující energie *jin* vyvažující rychlou a agresivní energii *jang* Číny devadesátých let do přibližné rovnováhy. V létě poskytovaly jasany stín ve studovnách. Každé jaro přineslo růžovo-bílou záplavu divokých pivoňek.

Právě tady jsem ho, v jeho devětaosmdesáti letech, poprvé potkal.

2.

Umění, které mistr Nan vyučoval v kampusu své školy u jezera Tchaj, se příliš nelišilo od toho, co se v sobě snažil kultivovat během dlouhé cesty z válkou zmítaného

Čcheng-tu. Jak si v sobě může člověk tváří v tvář světu plnému ožehavých problémů, změn a proměn vycvičit instinkt pro vnímání podstaty toho, co se děje? Na sklonku minulého století německý filozof Friedrich Nietzsche prohlásil, že lidé by potřebovali „šestý smysl“, aby dokázali přežít to, co se jevilo jako naprostá šílenost: průmyslovou revoluci. Neměl tím na mysli, že bychom se všichni měli vrhnout na studium historie. Lépe řečeno, měl na mysli *víc* než to. Měl za to, že Šestý smysl by měl člověku umožnit vnímat dějinný rytmus. Nietzsche tvrdil, že život lidstva se nese v určitém rytmu a tónu, podobně jako u běžce na dlouhé trati, a abychom dokázali nasadit to správné tempo, potřebujeme znát celou trasu, protože jinak v nesprávnou chvíli zbytečně zpomalíme. Nebo – a to ho znepokojovalo nejvíc – poběžíme příliš rychle a dojdou nám síly těsně před velkým kopcem. Nietzsche byl přesvědčen, že svět čeká velmi příkré, nic neodpouštějící stoupání na cestě k novému společenskému řádu, a v devadesátých letech devatenáctého století se mu zdálo, že většina lidí utíká, jako by to dál už mělo být pořád jen pohodlně z kopce. Věřil, že cit pro dějinné zákonitosti by mohl pomoci. Ale byl si zároveň jistý, že si tento cit nikdo nevytvoří. Očekával tragédii. Prohlásil: „Čím abstraktnější je pravda, kterou chceš učit, tím spíše k ní musíš svést smysly.“ Ale v té překrásné době myšlenky na nebezpečí nikoho nezajímaly. Velmi málo lidí dokázalo přizpůsobit své instinkty rytmu doby. Bohužel, jak prokázaly dvě světové války, které následovaly, Nietzsche předpovídal hrozící tragédii naprosto přesně.

Tato kniha je příběhem o novém instinktu, který jsem nazval Sedmý smysl. Byl-li Nietzscheho Šestý smysl citlivý vůči změnám probíhajícím ve světě, kde je moc založena na průmyslu, je Sedmý smysl instinktem pro náš dnešní svět permanentního propojení. Nemám na mysli jen připojení k internetu, ale celý svět sítí, který nás v dnešní době obklopuje na každém kroku a určuje, kým jsme. Finanční sítě. Databáze DNA. Síť s umělou inteligencí. Teroristické a drogové sítě. Měnové platformy. Propojení – stále rychlejší a chytřejší – mění naše životy stejně, jako když vlaky a továrny vtrhly do Nietzscheho světa. Náš svět je tím pádem úžasně vzrušující a zároveň velmi zneklidňující. Finanční krize, která nebere konce bez

ohledu na úsilí našich nejlepších odborníků a na aktivitu centrálních bank. Desetiletí nejdražší války proti terorismu v dějinách lidstva, která stvořila ještě více teroristů. Globální ekosystém, který se zdá být nenávratně poškozen. Nové pandemie přicházející se železnou pravidelností rok co rok. Nekonečné uprchlické vlny. Domácí politická scéna, která se změnila ve fórum plné ukřičených extremistů. Cílem této knihy je ukázat, že všechny tyto jevy mají společnou příčinu: síť. Pokud pochopíme, jak síť fungují, můžeme naši dobu začít měnit, místo toho, abychom byli v jejím vleku. Historik Charles Coulston Gillispie kdysi napsal: „Zvyklosti člověka se mění rychleji než jeho instinkty.“ Platí to i pro nás. Máme všechny zvyky dřívější doby. Telefony. E-mail. Ťukání do klávesnic. Dezinfekce rukou. Teď potřebujeme získat instinkty. Protože všechno, co nebylo vytvořeno pro věk sítí – naše politika, naše ekonomika, naše národní bezpečnost, náš vzdělávací systém – se pod tlakem sítí zhroutí.

V první části této knihy chci vyprávět příběh o tom, jak všechny naše sítě zapadají do dlouhého maratónu lidské historie, který tolik znepokojoval Nietzscheho. Jak souvisí náš pohled na současný svět například s naším názorem na osvícenství, věk rozumu nebo středověk? Je to důležité ze stejných důvodů, z jakých byl důležitý Šestý smysl: Musíme pochopit, že toto není jen tak ledajaký okamžik lidské historie. Osvícenství a věk rozumu přinesly rozvrat téměř všech institucí v Evropě. Následující průmyslová revoluce byla zdrojem našich nejstrašnějších válek. Porozumíme tomu, že svět, ve kterém budeme všichni stále propojeni, přinese stejně závažnou změnu. Možná dokonce závažnější.

Druhá část popisuje, jak síť fungují. Dostaneme se do společnosti hackerů, aktivistů, diplomatů a teroristů, kteří všichni tímto novým instinktem disponují. Používají skryté oblasti moci sítě ke tvoření a ničení. Tak jako někteří lidé při pohledu na Picassův obraz dokážou rozvinout celé příběhy o jeho smyslu a o vášni, kterou vyvolává, dokážou lidé se Sedmým smyslem při pohledu na jakýkoli objekt vidět potenciál, jenž nám ostatním zůstává skrytý. Podnikatel se Sedmým smyslem uvidí prázdný pokoj a dostane nápad vytvořit síť, kterou vyhodí ze sedla celý hotelový byznys. Finančníka při pohledu na měnu napadne způsob, jak ji

pomocí algoritmů přivést k životu. Nová mladá disciplína s názvem „network science“ (věda o sítích) bude myšlenkovým rámcem, který nám pomůže pochopit, že natolik odlišné systémy, jako je lidský mozek a Facebook, ve skutečnosti používají podobné myšlenkové vzorce. Tyto poznatky se nám budou hodit. Objasní nám, kde se v sítích nachází moc – a jak ji lze využít.

Ve třetí a poslední části této knihy se pokusíme pomocí nově získaného instinktu podívat do budoucnosti. Co vlastně můžeme dělat? Tato otázka nabývá na důležitosti, protože pokud nepřevzmeme iniciativu, pokud budeme nástup nové doby jen sledovat, pravděpodobně se záhy vymkne naší kontrole. Už teď je pro nás těžké porozumět mnoha důležitým silám ovlivňujícím naše životy, protože jsou z technického hlediska příliš složité nebo příliš rychlé. Jakmile ale poznáme samotné základy sítí, jakmile je budeme schopni vidět prostřednictvím stejného Sedmého smyslu, kterým vládou dnešní revolucionáři, bude úplně jasné, co musíme udělat. Budeme například pravděpodobně muset od základu předělat velkou část dnešní politiky nebo ekonomiky. O tom se ještě zmíníme, ale hlavně se budeme důkladně věnovat otázce války a míru. Jaký světový řád nás asi v budoucnu čeká? Téměř každý expert, se kterým se na toto téma budete bavit, vám vyličí svět řitící se do chaosu, se stále menší rolí Ameriky. Když ale vezmeme v potaz sítě, uvidíme zcela jiný obrázek. Je pravda, že historie lidstva je protkána válkami a bojem o moc mezi národy. Evropa si tím prochází posledních pět set let. Podíváme-li se ale na celé dějiny lidstva, najdeme i systémy, které přežily celá staletí. Římská říše. Čínské dynastie. Asyrské nebo Mughdalské království. Úpadek Spojených států je nyní populárním tématem – ve Washingtonu i na místech, která jsou americkým zájmům mnohem méně nakloněna. Ale sítě, jakmile jim důkladně porozumíme, nabízejí zcela jinou alternativu. Ve skutečnosti nám sítě dávají přesný návod, jak bychom mohli dnešní nejpalcivější problémy – které samy způsobily – vyřešit.

Myšlenky ze staré školy nás však zavedou na scestí. Naši lídři nás dnes často vedou do nebezpečí, kterému sami nerozumějí. Upřímně řečeno, tito lidé nejsou po duševní stránce připraveni svést na tomto poli jakoukoli bitvu, ať už se jedná

o boj proti teroristům, příjmové nerovnosti nebo pandemiím. A pravděpodobně to nedokážou ani nikdy v budoucnu. Jazyk a zvyky tohoto nového světa jsou pro ně příliš nesrozumitelné. Toto v žádném případě není kniha pro ně. Je určena těm, kteří se právě ujímají moci, a těm, kteří už moc mají – třebaže o tom ještě nevědí. Je to kniha pro ty, na které nyní přechází potenciál vytvořený nápady minulé generace a kteří budou muset zaplatit cenu za její chyby. Mám na mysli skupinu lidí, kteří už vyrůstali v době rychlosti a propojení, první generaci lídrů, studentů a válečníků, kterým mocný digitální svět nepřipadá divný, ale spíše přirozený, zajímavý, úžasný. Tato kniha je určena těm, kteří budou muset vyrábět a řídit stroje chytřejší než člověk, těm, kteří budou vytvářet nové sítě, a nám všem, kteří bychom rádi využili energii, již sebou nese doba plná změn, k vytvoření nového, bezpečného a spravedlivého řádu.

Ještě než se k tomu dostaneme, než začneme skutečně tvořivě používat nástroje této nové doby, potřebujeme se naučit, jak fungují. A to vyžaduje projít svojí vlastní dobrodružnou cestou, která nás provede skrz ožehavé problémy našeho světa vstříc troše osvícení, podobně jako Nan Huai-Chinovo putování na horu E-mej-šan v roce 1942.

3.

Když jsem se v roce 2002 stěhoval do Pekingu, jeden můj kamarád mi předestřel tuto svoji myšlenku: „Život v Číně změní tvůj pohled na svět. Pokud z toho ale chceš vytěžit co nejvíc, musíš si uvědomit, že stejně důležité jako rozumět dokonale jazyku je rozumět dokonale i kultuře.“ To, upřímně řečeno, nebylo součástí mého plánu, ale zdálo se to jako dobrá rada. Od té doby se z toho stalo mé osobní pravidlo. Od začátku mého pobytu v Číně jsem žil téměř výhradně mezi Číňany. Na prstech jedné ruky bych například dokázal spočítat jídla, která jsem si během let strávených v Číně dal s příslušníky některého ze států západní civilizace. Tato rada, naučit se dokonale porozumět kultuře, opravdu změnila moji čínskou zkušenost. Změnila můj pohled na svět. Připravila mi chvílky plné upřímného,

zvidavého úžasu. Zažil jsem rozmluvy, kdy jsem rozuměl každému slovu, a přesto jsem neměl tušení, co má můj společník na mysli. Výsledkem mého rozhodnutí bylo každopádně šťastné setkání, které mě přivedlo do školy mistra Nana.

Několik let po příjezdu do Pekingu jsem byl na večeři se svou blízkou čínskou přítelkyní. Je to zajímavá žena. Ptáme-li se, jak se dokázala Čína v tak rekordním čase dostat z chudoby a stát se prosperující zemí, je to částečně způsobeno lidmi, jako je ona. Studovala v Číně, pak se přestěhovala do zámoří a získala magisterský titul z ekonomie a financí a potom se s nadšením vrátila zpět do vlasti, aby pomáhala budovat moderní poreformní Čínu. Když vláda potřebovala zvládnout nějaký nový, náročný finanční problém, byla přidělena některému nervóznímu, bezradnému ministrovi nebo vicepremiérovi. Pomohla vybudovat čínskou burzu cenných papírů, obnovit zbankrotované banky a dohlížela na vytvoření prvního ryze čínského kapitálového fondu. Přestože byla jen o pár let starší než já, umožnily jí její výjimečné schopnosti a absolutní loajalita zblízka sledovat raketový růst čínské ekonomiky – zčásti zázrak, zčásti šťastnou souhru okolností.

Když jsme toho večera dojídali večeři, otevřely se dveře vedlejší privátní místnosti. Číňané často jedí v privátních místnostech a nejlepší restaurace zpravidla tvoří bludiště dlouho dopředu zarezervovaných tajných prostor připomínajících, že v Číně každé další dveře otevírají nová tajemství – jen si vzpomeňte na sílu architektury Zakázaného města spočívající v několika úrovních vždy hlouběji vnořených prostor. Když se dveře vedle nás otevřely, vyvalil z nich proud významných členů strany, kteří se točili kolem velkého usměvavého muže s výraznou čelistí, jenž se měl brzy stát jedním z nejmocnějších mužů Číny. Když tento muž procházel kolem nás, pozdravil nás oba pokývnutím. Po odchodu celé skupiny jsem se své přítelkyně zeptal, odkud ho zná. Očekával jsem, že vysvětlením budou její kontakty s vedoucími představiteli v oblasti financí. Její odpověď mě překvapila.

„Máme oba stejného mistra.“

V té době jsem v Číně žil teprve asi čtyři roky, takže pro mě bylo stále překvapující objevit takovým způsobem to, co jsem později chápal (a dokonce na vlastní

kůži zažil) – duchovní život čínských komunistických představitelů, zejména jejich absolutní špičky. Mistr, o kterém mluvila moje kamarádka, byl mistr Nan. Přestože za hranicemi Číny byl prakticky neznámý – jsem si jistý, že jste o něm až do otevření této knihy neslyšeli – v Číně byl naprostou ikonou. Jeho knihy o buddhismu a filozofii vycházejí v milionových nákladech. Lidé sledují jeho přednášky na DVD a na internetu, jeho sláva přesahuje hranice generací, politiky, umění a filozofie. Jeho knihu najdete se stejnou pravděpodobností na stole univerzitního rektora jako v kapse číšníka v čajovně v Kunmingu.

Jak si umíte představit, když jsem se od své přítelkyně dozvěděl, že někdo takový, jako je mistr Nan, je duchovním mentorem vedoucích představitelů té obrovské země, lidí, které jsem potkával a se kterými jsem pracoval v rámci nemilosrdného, racionálního prostředí každodenního života v Číně procházející modernizací, vyvolalo to ve mně celou řadu různých otázek. *Oba máme stejného mistra?* Ale v Číně rychle zjistíte, že důkladného pochopení nelze dosáhnout kladením mnoha otázek, zejména ne těch přímých. Starý buddhistický mudrc Yunmen měl pravdu, když řekl, že ani deset tisíc chytrých slov nás nedovede k ničemu smysluplnému. Ale touto jedinou větou mé kamarádky se naše příjemná konverzace u večeře, která se do té doby točila kolem čínské politiky a ekonomiky, dostala na hlubší úroveň, kde už od té doby zůstala.

Té noci jsem se dozvěděl, že zvláštní vášní mistra Nana byla větev čínského Čchan buddhismu, která před asi tisíci lety dala vzniknout japonské škole „okamžitého osvícení“ známé jako Rinzaí zen. Škola Rinzaí je na západě známá tím, že své studenty nutí potýkat se s koány, což je typ hádanky, kterou nelze řešit ani zodpovědět pouze s použitím rozumu: *Jak vypadala tvoje tvář, než ses narodil?* nebo *Jak zní tlesknutí jednou rukou?* Vyžadují čistý, školený instinkt. Koány nejsou jako matematické problémy nebo slovní hádanky, ale spíše otázky, které je potřeba odpovědět celou duší. Na západě nemáme žádný podobný vzdělávací koncept, ale cílem meditací a učení Rinzaí je dosáhnout náhlého a úplného pochopení skutečné podstaty světa. Takové „okamžité osvícení“ je známkou čistě východního vnímání: skutečnou pravdu nelze poznat pouze rozumem. Není možné ji jednoduše

vysvětlit nebo se ji naučit pouze za použití slov. Vyžaduje mnohem bezprostřednější pocity, jako je například opojení láskou nebo výbuch okamžitého vzteku. Při studiu Rinzai je cílem použití meditace, koncentrace a cvičení – a občasného ostrého švihnutí „holí osvícení“ z tvrdého dřeva – ke zpevnění a zhuštění mysli a jejímu následnému otevření. Chvilé, kdy se všechny neviditelné vztahy stanou nezapomenutelně samozřejmými. Cílem je okamžité, palčivé osvícení.

Studoval jsem Rinzai od svých šestnácti let a měl jsem to štěstí, že jsem na jaře následujícího roku dostal pozvánku do kampusu mistra Nana.

4.

Často se říká, že ve dnech, kdy v kampusu mistra Nana u jezera Tchai probíhají tréninky a shromáždí se tam stovky bohatých lidí se známými na nejvyšších místech tvořící elitu čínsky mluvícího světa, není v celé zemi lepšího místa k navazování kontaktů. Během mé první víkendové návštěvy ale bylo velké školicí centrum u jezera Tchai pro veřejnost uzavřeno. Bylo nás tam jen asi deset, včetně mě a mé přítelkyně. Všichni jsme byli studenti. Prvního rána jsme přišli do velké místnosti s výhledem na jezero a tiše jsme se usadili na lavice k meditaci. A večer si k nám mistr Nan přisedl při večeři a vypadal mladý a svěží, o dvacet let mladší než na svých osmdesát devět let, a jídla se téměř nedotkl. Všiml jsem si, že má nad nosem malý hrbolek. Podle buddhistické tradice se jedná o znamení, které se objeví, když dosáhnete takové míry vnitřního zušlechtění a meditace vás dovede k tak hlubokému vhledu, že energie začne unikat z vaší hlavy v místě tohoto „třetího oka“ a zanechá za sebou malou pŕlkulatou značku jako hmatatelný důkaz.

Když jsme dojedli večeři, mistr Nan se mě zeptal, na co myslím. Později jsem zjistil, že to byl jeho zvyk, nechat nejdříve chvíli mluvit jeho hosty – ať to byli politici, kapitáni průmyslu, nebo nevinní návštěvníci – a teprve potom přijít se svými vlastními postřehy. Kládl mi pečlivě volené otázky příjemným hlasem, ve kterém byl patrný silný přízvuk běžný v přímořských oblastech. Někdy se jeho otázky zdánlivě netýkaly hlavních témat, o kterých jsme mluvili, ale brzy jsem pochopil,

že jsou ostré jako břitvy. („O Yunmenovi se říkalo, že jeho slova byla jako ocelové hroty.“) Mnoho přítomných si dělalo poznámky. Jeho studenti měli pocit, že stojí za to poznamenat si všechno, co mistr Nan považuje za důležité.

Věděl jsem o tom, že záznamy z přednášek a rozhovorů mistra Nana běžně kolují v e-mailech. V předmětu zprávy bylo většinou něco jako „Jak chápat současnou čínskou generaci“ nebo „Mistr Nan odpovídá na otázky o čínském a západním poznání“ a jednalo se o jakési mapy, které v reálném čase zobrazovaly, jak náš dnešní život zpravidla nepostřehnutelně koketuje s historií a filozofií. Žijeme samozřejmě *ted*, ale mistr Nan si vždy uvědomoval, že žijeme i v určité historické souvislosti, v určitém jejím momentu a uprostřed neustálých změn. Mějme na paměti, že základní text čínské civilizace je 3 500 let stará *I-ťing* neboli *Kniha proměn*. Číňané každou úvahu začnou myšlenkou, že jedinou konstantní věcí je neustálá změna. Problémy jen zřídka zmizí trvale, zpravidla se jen změní. Žádné vítězství netrvá věčně. Každopádně neexistuje žádné „dokončeno“. Užitečné vzdělání pro neustále se měnící svět nevyžaduje pouhé zvládnutí faktů, jak je běžné na západních univerzitách, ale také trénink ostražitého instinktu. Schopnost přizpůsobit se a vynikat ve světě neustálých změn byla pro učení mistra Nana naprosto klíčová. V čínském nepřetržitě se měnícím prostředí měly jeho myšlenky přímo magnetickou přitažlivost.

Distribuční seznamy, po kterých kolovaly poznámky z jeho přednášek, byly čínským ekvivalentem seznamů, po kterých se na Západě šířily myšlenky Alana Greenspana, Colina Powella a Warrena Buffetta. O několik let později mi Nan během mé návštěvy řekl: „Právě jsem tu měl jednoho velmi vysoce postaveného člověka.“ Všiml jsem si, že ten den v areálu panovala přísná bezpečnostní opatření a všude kolem jezdila armádní vozidla. Nan pokračoval: „Zeptal se mě, jaké knihy by si měl přečíst, aby porozuměl dobře, ve které žijeme. Řekl jsem mu: ‚Mohl bych vám doporučit nějaké knihy, ale nerozuměl byste jim.‘“ To mi se smíchem vyprávěl mistr Nan. Ocelový hrot. „Dnešní dobu nelze pochopit prostřednictvím četby!“ Mistr Nan se snažil vzdělávat své studenty podle původních principů Čchan buddhismu: souboru psychologických, filozofických

a fyzických nástrojů, pomocí kterých lze objevovat a následně používat vnitřní vzorce fungování našeho světa.

5.

Poté, co mistr Nan své hosty u večeře během první noci v kampusu u jezera Tchai vyčerpal nekonečným vyptáváním, představil nám svůj vlastní pohled na naši dobu. Vysvětlil, že se mu zdá, že svět je na pokraji velkého zlomu. Pečlivě volil slova, když prohlásil, že čelíme „epochálnímu“ otřesu. Nastává okamžik, kdy řeka změny, kterou se celý život učil vnímat, opustí své koryto, její voda se bude valit krajinou a smete mnoho starých spolehlivých cest. Původ všech těchto změn byl ukryt právě ve věcech, od kterých jsme si slibovali ochranu před otřesy: v penězích, informacích, rychlosti. Pokračoval: „Lidé jsou dnes permanentně připojeni k počítačům a strojům, což mění jejich způsob uvažování. Nedokážou pochopit, co se děje. Není cesty zpět. Svět bude v tomto směru stále rychlejší.“

V devatenáctém století byl největší hrozbou pro lidstvo zápal plic. Ve dvacátém to byla rakovina. Nemocí, která bude příznačná pro naši dobu a zejména pro začátek jedenadvacátého století, je šílenství. Nebo bychom to mohli nazvat *duchovní nemocí*.“ Na chvíli se odmlčel a pak pokračoval: „Toto nové století přinese mnoho otřesů. Už to začalo. A říkám-li ‚šílenství‘ a ‚duchovní nemoc‘, nemám na mysli pouze zdraví jednotlivců. Postiženo bude všechno – politika, armáda, ekonomika, vzdělávací systém, kultura i lékařská péče.“

Argumenty mistra Nana mi připadaly logické. Devatenácté století natlačilo většinu lidské populace do dickensovské městské zástavby. Ta se brzy stala jakýmsi Petriho miskami pro bakterie zápalu plic. Příliš mnoho průmyslu a urbanizace, příliš rychle. Dvacáté století plastů a umělých hmot, neotestovaných, nebezpečných materiálů, zaútočilo na náš genetický kód a zamořilo svět rakovinou. Příliš mnoho vědy, příliš rychle. Mistr Nan měl pocit, že roznašečem největší nemoci probíhajícího jedenadvacátého století budou informace, mobilní telefony, pakety bitů, každé datové připojení, které jsme si vpustili do života – a že tato nemoc

zaútočí přímo na naše mozky. Naše instituce a naše ideály o moci a stabilitě se zhroutnou. Leží před námi zásadní a destruktivní posun, který Nan nazval *jieshu*, což je čínské slovo označující trhlinu v předivu lidské historie. V takové době budou kdysi spolehlivé návyky zbytečné, dokonce nebezpečné. Bude záležet pouze na našich instinktech. Instinkty budou vlastně to jediné, co nám zbyde, protože nebude existovat žádná mapa, která by nám pomohla zorientovat se v novém prostředí. A existující mapy, pokud bychom se jich tvrdohlavě snažili držet, nás zavedou na scestí, vstříc nepředstavitelným katastrofám.

6.

Když mistr Nan toho večera ukončil naši diskusi, jídelna kolem nás už se topila ve tmě. Seděli jsme v příšeří kolem našeho stolu v očekávání mistrových dalších myšlenek. Bylo mi jasné, že jednou z věcí, která sem k němu přiváděla největší čínské myslitele, byl pocit, že by nám některé ze starých poznatků čínské filozofie – zrozené ve věku chaosu, před příchodem racionálních kalkulací a vědeckého pokroku – mohly přinést naději. Zeptal jsem se mistra Nana, kde by měla začít naše pouť za pochopením doby. Jak se na ni co nejlépe připravit?

„Tohle nejde jen tak snadno pochopit, rozumíš,“ zostra odpověděl mistr Nan. Bylo patrné, že se na mě trochu zlobí za to, že jsem se ho zeptal tak zpríma – a také používal čínskou vyučovací metodu při které vyučující ve studentech vyvolává celou škálu emocí. Čínští filozofové věří, že naše schopnost učení se liší v závislosti na tom, jak se právě cítíme. Mnohem efektivnější než vysvětlovat studentovi nějakou myšlenku může být ho vyděsit, ponížit nebo pochválit. Nan zvýšil hlas a dále přizívoval můj pocit ponížení: „To není jako nějaká myšlenka, kterou bych ti prostě *prodal* a ty bys potom šel a používal ji.“ Viděl jsem v něm soustředěnou sílu jedenadvacetiletého mladíka, který kdysi v horách vybudoval svoji vlastní armádu. „Tohle bude těžké.“

Mistr Nan si potáhl z cigarety, na chvíli se odmlčel a pak pokračoval: „Pokud ale budeš tvrdě pracovat, můžeš možná být jako Su Qin, muž, který dokázal

z třisetleté války vydolovat dvacet let míru.“ Su Qin byl hrdinou z období válčících států před tisíci lety. Čína se tehdy zmítala v naprostém chaosu. Su Qin dokázal tento chaos zkrotit a zajistit stabilní mír.

Mistr Nan pokračoval: „Su Qin začínal jako idealista, stejně jako ty, a selhal. Su Qin chtěl radit králům a byl ponížen. Celý jeho rod byl ponížen. Když se vrátil zpět domů, jeho sestra a matka ho odmítly vpustit do domu. Tato ostuda mu způsobila tolik bolesti, že si sedl za stůl a během sedmi let přečetl všechny knihy o historii, které dokázal sehnat. Uvázal své dlouhé vlasy na trám nad stolem, aby udržely jeho hlavu zpříma, kdyby usnul. Aby se udržel vzhůru, bodl se občas nožem do vlastního stehna.“ Hlas mistra Nana nabýval na síle a rychlosti. „Ale nakonec dospěl k poznání. Su Qin dospěl k poznání. Jeho bys měl studovat. Pokud to uděláš, pokud budeš tvrdě a poctivě pracovat a naučíš se všechny tyto myšlenky, můžeš to pochopit. Dokážeš být tak disciplinovaný?“ V místnosti bylo ticho jako v hrobě. Nikdo se na mě nedíval. V tom tichu poslal jeden z hostů dokola talíř čerstvě nakrájeného ovoce, třešní a sladkých sušených datlí.

Nanovo trvalé, intenzivní osvícení v Čchan buddhismu, získané po letech náročného studia, mělo jasný cíl: naučit se vnímat neviditelné vztahy a vlivy. Jeho dlouhé hodiny meditací a cvičení s mečem, vášnivé lpění na vedení filozofických rozhovorů, po kterých se jeho studenti cítili jako zahanbené a upoceně trosky – to všechno mělo za cíl vybroušení vnitřního ostří, které by bylo možné kdykoli zatnout do proudů energie naší doby. Čekalo nás v jedenadvacátém století skutečně šílenství? Jakou tragédii to přinese? K jakému poznání dospěl Su Qin během svých dlouhých a namáhavých let studia, přivázaný za vlasy ke stropu a s nožem zabodnutým ve vlastní noze? Jaká tajemství odhalil? Na co nakonec, po letech ponížení a poznávání, přišel? Ovládl energii své doby – a získal jemný cit pro její využití. Zdálo se, že Nan se ptá, jestli dokážeme to samé. A nedokážeme-li to, k jaké tragédii může dojít?

Tento problém se dotýká jedné z nejzákladnějších a nejzajímavějších filozofických otázek. Všechny naše myšlenky – od toho, jak milujeme, po to, co si myslíme o politice – mají svůj základ v naší zkušenosti. Vše, co jsme viděli,

udělali, cítili a naučili se, je mnohem víc než jen „minulost“. Každý z nás je součtem všeho, co jsme prožili. Tak co bychom si měli počít ve chvíli, jako je tato, kdy stojíme tváří v tvář něčemu, co jsme nikdy nezažili? Co jsme si možná ani nedokázali představit? Odpovědí je, že se musíme téměř úplně spolehnout na své instinkty, nikoli na „myšlení“. Každý den se podobá problémům vyjádřeným v koánech, pro které neexistuje žádné racionální řešení, pouze instinktivní odpověď. Lidé stále věří, že naše trhy budou nejlépe fungovat bez jakéhokoli zásahu, že naše politická situace se nakonec spraví, že náš svět má období velkých válek už za sebou, protože taková je – z větší části – naše životní zkušenost: situace na trzích se upravila, politici nikdy nic příliš nepokazili, zažili jsme převážně mír. Takže okamžitě vyčníváte, sledujete-li náš svět s pocitem, že tyto myšlenky jsou možná mylné. Že se děje něco jiného. A že to nemusí znamenat tragédii, ale naději.

Mistr Nan často připomínal známý příběh z dva a půl tisíce let starého taoistického textu *Čuang-c'* o řezníkovi, který pracoval pro slavného a mocného vévodu. Jednoho dne sledoval vévoda řezníka, jak řeže maso – jeho nůž se při porcování krávy pohyboval s poetickou lehkostí, jakoby téměř bez námahy. Vévoda řekl: „Ach, to je krása. Jaké mistrovství! Jak ses tomu naučil?“ Řezník odpověděl: „Následuji Cestu.“ Měl přitom na mysli živoucí přírodní energii, která podle taoismu prostupuje vším, od stromů po lidská srdce. Řezník pokračoval: „Když jsem začal s řezničinou, viděl jsem před sebou jen jednotlivé části krávy. Dnes ji vnímám spíše svojí myslí a duchem než *očima*.“ Nesledoval svou práci pouze očima, ale přímo cítil energii úkolu, který vykonával. Řezník vévodovi řekl: „Dobrý řezník opotřebuje nůž za rok, protože s ním řeže. Průměrný řezník opotřebuje nůž za měsíc, protože s ním seká. Já tento nůž používám devatenáct let. Rozporcoval už tisíce krav, přesto jeho ostří vypadá jako čerstvě nabroušené.“ Neřezal svým nožem, ale svým instinktem – a výsledkem byla nejvyšší forma mistrovství: dosažení výsledku téměř bez námahy. To je naším cílem: nedívat se na rostoucí propojené prostředí kolem nás pouze jako na síť telefonů, dat, uprchlíků nebo trhů, ale vnímat jeho podstatu.

Jsou před námi chvíle – ty nejstrašnější nebo ty nekrásnější – kdy se budou dít věci, které nám nepomůže pochopit žádný z našich starých smyslů či myšlenek. V posledních několika letech jsme byli svědky dostatečného množství ukázek takových šokujících událostí. Překvapivé teroristické útoky. Nečekané pády ekonomiky. Kolaps starých vlád a slavných firem. Sedmý smysl nám pomůže pochopit, proč se to děje. Stejně jako před staletími byly touha po svobodě či nastupující průmysl silami, které dokázala vnímat jen hrstka revolucionářů, je i dnes většina z nás z velké části slepá k tomu, co od nás bude vyžadovat věk sítí.

Schopnost zaslechnout ve spletné kompozici dějin tyto skryté tóny historických změn byla vždy rozhodující pro úspěch a získání vedoucí pozice, zejména v revolučních obdobích. Vezměme si například Charlese Williama Ferdinanda, vévodu Brunšvicko-Wolfenbüttelského, který se v říjnu 1806 střetl s Napoleonem v bitvě u Jeny, na území dnešního Německa. Charles měl v té době jedenasedmadesát let. Byl považován za jednoho z nejsrdnatějších válečníků své doby, měl na kontě mnoho skvělých vítězství. Toho podzimního dne se díval na sluncem zalitá pole podél řeky Sály s vědomím téměř jistého triumfu. Na každého Napoleona vojáka připadali dva jeho. Jeho muži byli mistry v rafinovaných technikách vedení boje Fridricha Velikého, vynikali v taktice, která přinesla vítězství v mnohem nebezpečnějších situacích. Ale Napoleon, který právě oslavil sedmatřicáté narozeniny, shlížel na ty samé vlnící se lány, studoval ty samé připravené armády a viděl přitom se smrtící jistotou něco zcela jiného: řadu vzájemně se doplňujících vražedných nástrojů, které může využít jeho dělostřelectvo.

V průběhu francouzského vítězství následujícího dne byl vévoda Brunšvicko-Wolfenbüttelský oslepen střelou z francouzské muškety a poté vykrvácel. Byl to poetický konec. Stejně jako tolik dalších generálů, které Napoleon v následujících letech porazil, byl vévoda zcela slepý vůči silám, které byly začínajícímu revolucionáři dokonale jasné, zřetelné a nabízely se k použití. Napoleonovi evropští protivníci se ničeho tolik neobávali a zároveň nic tolik neobdivovali jako císařovo zvláštní, téměř mystické vnímání bitevního pole. Jediným pohledem na ně dokázal vidět možnosti – vlastně jistoty – které starším, slavným mužům unikaly.

Tento jeho mistrovský vhled bývá označován jako „coup d'oeil” – náhlé poznání struktury moci. Vnímal ve válce síly a skutečnosti, které zůstávaly jeho nepřátelům skryty kvůli jejich vlastnímu zaběhnutému způsobu myšlení a omezené kreativitě. Velký pruský válečný stratég Carl von Clausewitz, kterého vzal Napoleon během masakru u Jeny do zajetí, využil věznění k započetí svého klasického díla o západní strategii *O válce*. Později napsal: „Génius je povznesen nad pravidla.“ Von Clausewitz vysvětloval, že mistrovství strategie není výsledkem nezlomné odvahy, geometrické kalkulace, nebo dokonce štěstí, jak se domnívali dřívější autoři. Vychází spíše z existence citu, který dokáže rozpoznat, kudy vedou skrytá vlákna moci, kvůli kterým se staré způsoby uvažování stávají irelevantními a smrtelně nebezpečnými. To samé platí dnes. Strategický talent pro obchod, politiku nebo válku dnes vyžaduje schopnost podobného vhledu: uvědomit si při pohledu na svět okamžitě potenciální moc sítí. A to, jak ji uvolnit.

7.

Historici studující dlouhodobý vývoj lidstva dějiny často rozdělují na fáze, během nichž byl starý řád smeten bouřlivými změnami, a na poklidná období, kdy se čas jakoby zastavil. Takový je například rozdíl mezi životem ve Varšavě v roce 1339 a 1939. První období bylo rozvážné a klidné, druhé bylo až příliš živé. Historické chvíle, jako ta v roce 1939, se vyznačují tím, že změna přijde a najde si nás. Naše děti se zničehonic ocitnou uprostřed světové války. Naše vesnice je srovnána se zemí. Věda nám dokáže vrátit zdraví. Paleontolog Stephen Jay Gould nazval řetězec těchto náhlých změn „přerušovanou rovnováhou“, kdy svět náhle přeskočí z jedné fáze do druhé, aby se do té první už nikdy nevrátil. Měl na mysli především vyhynutí dinosaurů, ale jeho myšlenka se hodí i při úvahách o historii – například o Velké francouzské revoluci roku 1789, která umožnila vytvoření armády dobrovolníků bezprecedentní velikosti, již Napoleon později vedl do války. „Při zvažování situace tímto konvenčním způsobem lidé zprvu očekávali, že budou mít co do činění pouze s vážně oslabenou francouzskou armádou,“ vysvětloval

později von Clausewitz, jak zjednodušeně byla situace vnímána z pohledu většiny evropských královských paláců. Protivníci Francie si říkali: „Kdo by velel ve věku *égalité*?“ Země se zdála být slabá – snadný terč. Tehdejší evropští lídři však vůbec nepochopili podstatu revoluce, která urychlila vývoj Francie a byla inspirací pro její občany, když byli povoláni do zbraně. Začala éra průmyslové války. Von Clausewitz napsal: „V roce 1793 se zrodila síla, kterou si předtím nikdo nedokázal představit.“ Rovnováha moci se posunula.

To, co se teď odehrává všude kolem nás, vyvolává podobný pocit nezadržitelně se blížícího konce, očekávání, že brzy bude udělána tečka za koncem jedné éry a začnou se psát první řádky té nové. Jsou ve hře impulzy a spojení, kterým zcela nerozumíme a nedokážeme je zatím ovládat. I dnes je naše představivost překonávána – a to velmi často. Je načase si přiznat, že tyto síly smetou starý systém jako mocná vlna. A zároveň vytvoří nový.

Naším úkolem je naučit se vnímat staré a nové najednou. Dovednost vnímat reálný svět je stejně důležitá jako pochopení virtuálních sil, které v něm nyní působí. Schopnost vnímat svět skutečných aut, škol a stíhaček, stejně jako svět umělé inteligence, dat o DNA a počítačových virů – a uvědomovat si, že moc proudí skrze oba světy i mezi nimi. Technologický optimismus opěvující létající auta není správným přístupem k naší době, ale není jím ani odmítavý, našťvaný pesimismus. Potřebujeme schopnost posoudit nový svět, který se před námi otevírá, vyváženě a s chladnou hlavou a rozhodnout se, čeho chceme dosáhnout v politice, ekonomice, vojenství, inovacích, genomice a všech ostatních souvisejících disciplínách. Bohužel neexistuje žádné tlačítko, které bychom mohli zmáčknout a přenést se do věku Návštěvníků. Naše budoucnost nebude připomínat izolovaný technologický ráj, bude spíše kombinací propojených reálných a virtuálních světů. Nebude to doba, ve které bychom zmizeli do ztemnělé virtuální reality – kde život probíhá jako v digitálním světě systému Oculus Rift nebo v dystopickém románu *Ready Player One: Hra začíná*. Skutečný a virtuální svět se budou spíše vzájemně doplňovat. Naše obzory se rozšíří prostřednictvím propojení, podobně jako je realita rozšířena třeba brýlemi HoloLens nebo Magic Leap. Vezměme si

například román Neala Stephensona *Snih*, ve kterém jeho postavy bez námahy přecházejí mezi sítí a městem. Nebo elegantní design videohry *Ingress*, který v posledních letech přitáhl stovky tisíc hráčů k hernímu plánu rozprostírajícímu se na území skutečných světových velkoměst.

Tyto kulturní mezníky jsou důležité. Ukazují cestu ke smyslu propojeného věku, stejně jako Nijinského tance ve dvacátém a Goetheho poezie v devatenáctém století ukázaly cestu k modernismu. Velké umění revoluční éry mapuje způsob myšlení; vyjadřuje naděje, obavy a nápady. Známe-li Kokoschku, Klimta, Mahlera a Musila, dokážeme pochopit energii Vídně roku 1900. Umění, které přetrvá z naší doby – díla, která jež dokážou šokovat, naštvat, dojmout – bude existovat ve virtuální nebo smíšené realitě. Nejlepší díla přetrvají stovky let a umožní budoucím generacím vnímat neuvěřitelné napětí a hluboké štěstí. Rada mého kamaráda ohledně Číny – rozumět dokonale jazyku *a* kultuře – se týká i neznámé krajiny naší budoucnosti. Budeme potřebovat nejenom plynně hovořit jazykem sítí, ale také dokonale porozumět jejich kultuře.

Většina z nás to nějak zvládá. Přepínáme ve svém každodenním životě mezi skutečným a virtuálním světem, zvedáme svůj pohled od obrazovky na ulici, svými skutečnými prsty si virtuálně objednááme pizzu a lístky do kina nebo hledáme výsledky hokejových zápasů. Stejná proměna se týká našeho zdraví, hudby, financí. Současné vnímání reálného i virtuálního světa, pochopení toho, kde se setkávají a jak se ovlivňují, vyžaduje nový instinkt. A i když tento instinkt bude nakonec úplně běžný, v současnosti je potřeba jej alespoň definovat, prozkoumat a všichni se ho musíme naučit používat. (Nastupující generace se mu musí naučit novým způsobem na nových školách.) Takový instinkt nám dá stejnou moc, jako když Napoleon pozoroval bitevní pole a uvědomoval si vražedný potenciál průmyslové války. Nebo když Einstein překročil Newtonův stín a poznal hlubší, neviditelné dimenze fyziky. Po zveřejnění své teorie relativity napsal Einstein o krocích, které ho k ní dovedly: „K těmto zákonům nevede žádná logická cesta, pouze intuice.“ Zbytek lidstva tyto dva muže následoval. Bojovali jsme naše smrtící průmyslové války podle Napoleonových pravidel. Používáme nástroje teorie relativity

ke zkoumání vesmíru. Ale jiní nám museli ukázat cestu, naučit nás, po čem se máme dívat.

Nikdo zatím neví, jestli budoucnost, která vzejde z konfrontace skutečných a virtuálních jevů, ze světa, ve kterém je běžné husté propojení, přinese informační ráj nebo strašlivou dystopii. Rozhodne se o tom z velké části v příštích několika desetiletích. Rozhodnou o tom lidé, kteří mají Sedmý smysl. Myslím, že o tom dokonce rozhodnou lidé, kteří teď čtou tuto knihu.

8.

Proč začínáme cestu do neklidného, zmateného světa před námi na březích jezera Tchaj? Proč si přes naléhavost situace nejdříve připomínáme charakter pomalejší kultury ztělesněné mistrem Nanem, plynoucí tak, jako když si v klidu vychutnáváme šálek výborného čaje? Není to pouze proto, že (jak říkával mistr Nan) čím rychleji se pohybujeme, tím víc nám bude zle. Je za tím i něco jiného: cvičení instinktu, skutečně nového způsobu vnímání světa, vyžaduje klid. Důkladného pochopení čehokoli lze koneckonců nejlépe dosáhnout při klidné diskusi, při trpělivém zkoumání. Vzniká kontaktem s hudbou a literaturou stejně jako jakoukoli jinou přímou konfrontací s pravdou. Mistr Nan se vždy pokoušel svým žákům vštípit ponaučení vyplývající z tisíců let zkušeností východní i západní filozofie: zrození nového instinktu – pro spravedlnost, pravdu nebo krásu – vyžaduje přenastavení naší mysli, kterého lze dosáhnout pouze v klidném tempu rozjímání. (Je to nejlepší způsob, jak udržet na uzdě náš strach.) V této rané fázi revoluce bychom měli vyhledávat chvíle klidu, kdy se ruch okolí ztiší a my se můžeme uprostřed světa vysokorychlostních sítí zastavit a přemýšlet o tom, proč fungují a jaký na nás vlastně mají vliv. Každý z nás se musí vydat na svoji vlastní verzi cesty na vrchol hory, kterou prošel mistr Nan. Potřebujeme získat novou perspektivu. Myslím, že by se dalo říct, že Su Qin, kterého mistr Nan považoval za ukázkového státníka, s nožem zabodnutým do vlastního stehna a shrbený vyčerpáním, je jakýmsi symbolem. *Nůž do stehna. Zastav. Přemýšlej. Nebo dokonce, jakkoli je to těžké, počkej.*

MISTŘI

Řeknu vám, co nás čeká: v následujících letech se rozhoří boj mezi těmi, kteří mají Sedmý smysl – narodili se s ním nebo si jej vypěstovali – a těmi, kteří jej nemají. Tento boj už probíhá. Nové, propojené síly všude kolem nás útočí na ty staré a zavedené v oblasti obchodu, politiky, vojenství a vědy. Poté – protože ti, kteří nemají Sedmý smysl, tyto bitvy prohrají, jako vždy prohraje každý, kdo se postaví do cesty budoucnosti – nastane nová doba. V této době spolu svedou velké bitvy plné násilí různé skupiny vládnoucí různými verzemi Sedmého smyslu. Tyto soupeřící síly budou vedeny protichůdnými zájmy, ideály a cíli. Síť budou bojovat proti sítím. Některé úmysly těchto skupin propojené doby budou dobré, jiné špatné; každopádně vítězové nebudou znát slitování. Poté – a v tuto chvíli to bude obzvláště podivuhodné a neuvěřitelné – dojde k souboji mezi těmi, kteří mají Sedmý smysl, a právě těmi propojenými systémy a stroji s umělou inteligencí, jež sami vytvořili. Instinkty lidí změří síly s instinkty strojů. Výsledek? Nejsm si úplně jistý, jak tento souboj dopadne. Ale v tuto chvíli můžeme říct alespoň jedno: Budoucnost před námi stojí jako chladná, neúprosná výzva. *Zkusme předejít nejhoršímu!*

KAPITOLA DRUHÁ

VĚK MOCI SÍTÍ

*V této kapitole Sedmý smysl odhalí zásadní poznání: propojení mění
charakter objektu*

1.

Před několika sty lety začaly síly osvícenství a vědecké revoluce podryvat základy prastarých pořádků. Mocné ideály volnosti, svobody myšlení, vědy, demokracie a kapitalismu se kupily jeden přes druhý. Jako přílivové vlny rozmetaly evropské instituce, království a víru a v revolučním procesu plném nápadů, ničení a tvoření ukončily jednu epochu a začaly psát první řádky nového lidského příběhu. Tyto síly utvořily to, co nyní nazýváme moderním světem: vlaková spojení vytvářející nové trhy, demokracii osvobozující politiku, vědecký pokrok, který ztrojnásobil průměrný věk. Střet s tímto nepřekonatelným tlakem otevřel propast; svět se začal štěpit. Na jedné straně byly státy a národy, které moderní ekonomie později označí jako konvergenční kluby. Země této skupiny si osvojily, dále vylepšily a poté používaly nástroje své doby, a staly se tak průmyslovými, demokratickými, vědeckými a bohatými. Období králů, feudálních pánů, alchymistů a vševědoucích kněží zanechaly v minulosti.

Ve stejnou dobu se objevil divergenční klub. Jeho národy tento zásadní zlom promeškaly a ocitly se v pasti. Zastaralé myšlení, nefunkční způsoby vládnutí, nepřekonatelné historické okolnosti – různé překážky jim zabránily v postupném posunu k nové, pokročilejší rovnováze. Čína, velká část Latinské Ameriky

a Afrika – těm všem se nástup opravdového moderního světa vůbec nepodařilo zachytit. Ještě dnes se usilovně snaží srovnat krok.

Nyní se nacházíme v rané fázi posunu, jehož důsledky by mohly být ještě zásadnější, než tomu bylo v případě změny, kterou našemu světu přineslo osvěcenství a průmyslová revoluce několik století po konci středověku. V této kapitole chci vysvětlit charakter tohoto posunu. V zásadě se jedná o přesun moci. Lidé a názory, kterým se dařilo v minulosti, si možná v budoucnu tak dobře nepovědou. A myšlenky, které přicházejí jakoby odnikud, vypadají překvapivě a neuvěřitelně, mohou vynést vzhůru jedince, u kterých by nás nikdy ani nenapadlo, že by mohli rozhodovat o našich osudech.

Podstatu tohoto probíhajícího posunu lze nejlépe zaznamenat na neuvěřitelném rozmachu různých typů propojení, která se kolem nás objevují – propojení s financemi, obchodem, informačními technologiemi, dopravou, biologií – a na nápaditých kombinacích, které tato a další čerstvá propojení vytvářejí. Moderní vysoce propojené systémy jsou jiné než ty izolované. A jak se přesvědčíme, odlišují se zejména od systémů s *pomalejším* propojením.

Moc nyní pocítujeme skrze sítě, tak jako jsme ji kdysi pocítovali skrze honosné instituce, generální štáby nebo telefonní společnosti. Činnosti Hizballáhu, čínské centrální banky nebo nejcennějších internetových společností nelze v dnešní době porozumět, aniž bychom si upřímně nepřiznali alespoň toto: jejich moc působí stejnou měrou prostřednictvím záblesků světla probíhajících v sítích optických vláken jako v jakémkoli hmatatelném smyslu. Zamyslete se nad nejvlivnějšími geopolitickými silami: nejvýkonnější smrtící zbraně, největší nové komerční nebo finanční projekty. Všechny nyní závisí a jsou dokonce prakticky definovány plynulostí různých typů propojení.

Sítě vznikají tam, kde se uzly, kterými mohou být lidé, finanční trhy, počítače, mobilní zařízení, drony nebo jakékoli živoucí a připojitelné objekty, spojují s jinými uzly. Sítě mohou být určeny zeměpisně, jazykově, datovými protokoly nebo jakoukoli jinou z tisíců různých vlastností. *Lidé žijící v Bangalore* tvoří síť. Stejně tak jako *přepínače na internetu* nebo *firmy obchodující v rupiích*. Inženýr

by mohl říct, že moc sítě je jednoduše nepřetržitý součet všech současných propojení v daném okamžiku. Skutečné, fyzické sítě hučí ve městech, která nyní díky propojení pulzují a rostou rychleji než dříve. New York City je v tomto smyslu sítí, stejně jako Peking nebo – méně rozvinutá – step na Aljašce. Takže jakkoli je lákavé nazývat jedenadvacáté století městským stoletím, je ve skutečnosti příliv miliardy lidí do měst každou dekádu symptomem. Žene nás zvýšená touha po neustálém propojování životů, po čerstvém a účinném propojení. Samozřejmě existují i čistě virtuální sítě – propojené počítače navzájem se učící číst nebo rychlý, paranoidní a opatrný šum bezpečnostních firewallů. Všechny tyto systémy jsou definovány propojením. Jejich moc se odvíjí od počtu, typu a rychlosti vztahů, které vytvoří a využívají. Sítě nejen zrychlují naše trhy, zprávy a inovace. Přinášejí revoluci do charakteru jejich moci. Širokopásmové vzájemné propojení může být příčinnou i rozhodující silou událostí.

Tyto rozšiřující se, stále hustší sítě lze zmapovat a ve svém součtu představují něco, co začínáme označovat jako moc sítě. Tímto termínem nemáme na mysli pouze internet nebo Twitter nebo digitální měny jako bitcoin – i když tyto věci samozřejmě jsou vyjádřením určitého typu moci sítě. Moc sítě je cosi většího. Podobně jako kdysi chápavý úchop představuje moc sítě novinku v lidské historii zahrnující miliardy propojených životů a desítky miliard propojených senzorů a strojů. Každým okamžikem je komplexnější: více senzorů, více propojení a více bodů. Kaskády, epidemie a interakce jsou v těchto sítích všudypřítomné a při jejich kolizích vznikají nečekané inovace, například propojení genetiky a databází nebo terorismu a mobilních zpráv.

Vědci studující sítě nazývají tento typ změny explozivní perkolace, což označuje náhlou změnu charakteru systému při překonání hraniční úrovně propojení. Toto smíchání mnoha uzlů do jediné struktury, podobné tomu, jak propojením jednotlivých telefonů vzniká telefonní systém, není nepodobné spojení jednotlivých molekul vody při poklesu teploty. V jednom okamžiku máme něco, co lze pít, o chvíli později držíme v ruce kus ledu. Stejně tak máme jeden den několik propojených uživatelů a druhý den miliardu lidí na Facebooku nebo YouTube. Vzniká

nová entita. Nebo v jednom okamžiku je tu rozzlobený fundamentalista, v příští chvíli je to propojené teroristické hnutí jako ISIS nebo al-Káida. Terorismus, který se zaměřuje na naši psychologii a pocit bezpečí, stejně tak jako na jakýkoli fyzický objekt, je dávný problém, ale vyvíjí se a stává se mnohem efektivnějším ve světě superrychlých mediálních a dopravních sítí. Síťové technologie prokazují teroristickým útokům stejnou službu, jakou kdysi střelný prach prokázal projektilům. Zvětšují účinek. Což zvyšuje atraktivitu takových činů v očích teroristů. Což, na oplátku, zvyšuje četnost jejich útoků.

Podobné přechody mezi základními fázemi, ve kterých „víc“ znamená „rozdíl“, se v přírodě objevují všude – například vytváření krystalů nebo kolaps ekosystému ve chvíli, kdy je uloven poslední zástupce některého klíčového živočišného druhu. Existují i v sítích. Vezměte si mapu Spojených států a začněte náhodně kreslit čáry mezi městy. Ze začátku budete mít několik izolovaných dvojic. Budete-li v kreslení pokračovat, dvojice se začnou shlukovat do skupin. Nakonec, po nakreslení dalších pár spojnic, bude všechno propojeno se vším. *Přesně takový typ proměny leží před námi v oblasti zabezpečení, financí, politiky.* To je důvodem, proč se doba, do které nyní vstupujeme, bude od nedávné minulosti lišit stejně tak, jako se osvětenství lišilo od středověku.

Revoluce svobody myšlení, občanů, obchodu a kapitálu, která probíhala během osvětenství v sedmáctém a osmáctém století, vyžadovala nový instinkt. S naší dobou je to stejné. Už nyní po nás dnešní doba žádá, abychom chápali sílu vyplývající z propojení. Je to trochu ironie. Ve stejném okamžiku, kdy bychom se měli cítit nejvolněji – osvobození mobilními telefony, dostupností letecké dopravy a možností permanentní komunikace – se cítíme neproniknutelně uvězněni. To, co platí pro stroje všude kolem nás, platí teď i pro nás: Jsme tím, s čím jsme propojeni. A moc nad tímto propojením se stává moderní verzí Napoleonova *coup d'état*, dovedností vítězů daného historického období.

Za několik staletí naši praprávnuci dnešní dobu popíší a pojmenují, stejně jako jsme my pojmenovali osvětenství. Možná ji budou nazývat „velké propojení“ nebo „velký věk sítí“ nebo tak nějak. Rozpoznají vítěze a poražené naší doby, jako je

rozpoznáme my, když diskutujeme o věku rozumu nebo o renesanci. Tato vzdálená generace dokáže určit nový „konvergenční klub“, který teď mezi námi vzniká, přestože my jeho členy zatím neznáme. Už teď můžeme pozorovat štědré plody, které sklízají státy, firmy a lidé, kteří si nový instinkt vypracovali. Chápu moc propojení. Vědí, jak s ní manipulovat a jak na ní vydělat. Všichni sdílejí cit pro to, co znamená být trvale uvnitř stále se rozvíjejícího přediava propojení.

Tyto nové síly, pro mnohé neviditelné, nyní vyvíjejí drtivý a nemilosrdný tlak na nám známé struktury staré doby. Viditelným důkazem tohoto posunu je boj našich hýčkaných institucí – Kongresu Spojených států, armády, zpravodajských médií, univerzit, našeho kdysi všezahrnujícího kapitalismu – o naplnění stejných cílů, kterých dříve dosahovaly snadno a rychle. Opakované výměny vlád. Roky válek, které nelze vyhrát. Žádný spolehlivý zpravodajský zdroj. Drahé tituly koupené na dluh, které nenaplňují potřeby naší moderní ekonomiky. Stále větší nerovnost v rozdělování zisku. Zahrneme-li do svého zorného pole Evropu, Střední východ a Asii, uvidíme podobné zmatené úsilí zemí snažících se vyprostit své ekonomiky z finančních krizí nebo zabránit nástupu nacionalismu a nepokojům. Moc se nyní v mohutných vlnách přesouvá od kdysi užitečných starých institucí a osob. Skutečnost, že tento přesun zatím odvál na smetiště dějin pouze encyklopedie, telefonní společnosti a licencované taxislužby, je způsobena pouze tím, že je teprve na začátku. Za selháváním a hrozícím kolapsem mnoha institucí stojí jediná síla.

2.

Sedmý smysl je, zjednodušeně řečeno, schopnost rozpoznat, jak propojení změní objekt. Ať už velíte armádě, řídíte firmu z žebříčku Fortune 500, plánujete velké umělecké dílo, nebo přemýšlíte nad vzděláním svých dětí, záleží pochopení dnešního fungování moci na této schopnosti. Jde o schopnost zvážit nejen výjimečné, ale také běžné aspekty moderního života – vojáka, akcii, jazyk – a okamžitě poznat, jak propojení změní jejich charakter. Přístroj zvládající lékařskou

diagnostiku působí impozantně, ale přístroj, který je propojený s databází plnou informací a dokáže tak určení diagnózy zrychlit, zlepšit a zpřesnit, je revoluční.

Akt propojování našich organismů, měst, myšlenek – vlastně všeho – přináší do našeho světa zcela novou dynamiku. Vytváří velmi zhuštěnou koncentraci moci. Přináší nové možnosti bezprostředního vzniku složitého chaosu. Viděno očima francouzského filozofa Paula Virilia: „Vynaleznete-li loď, vynalezli jste zároveň lodní vrak. Vynaleznete-li letadlo, vynalezli jste zároveň leteckou havárii.“ Určitě musíme počítat s tím, že vynález sítě znamená i vynález její poruchy – mnoha poruch. Překvapení, tragédie, bohatství a naděje budou nyní častější než v klidnějších obdobích. Nedokážeme zatím v plné míře pochopit možnosti, které se před námi otevírají, ani hrozby, kterým budeme čelit.

Osvícenství přineslo velké poznání, že charakter objektu – osoby, kusu země, volby, akcie – se změní, pokud jej osvobodíme od omezení, která na něj kladou tradice, neznalost, zvyk či strach. Osvobozený nevolník se stal občanem, což změnilo politiku, jeho materiální vyhlídky, jeho schopnost učit se a vyučovat druhé. Tento posun narušil zavedené pořádky na celá staletí. Svět se proměnil. Naše období Sedmého smyslu bude podobné. Jsme-li propojeni, dochází k posunu moci. Propojení nás změní, změní naše očekávání, způsob, jakým s námi lze manipulovat, zaútočit na nás nebo nás obohatit. Náš věk propojení je ještě relativně mladý. Nejde jen o to, že velká část světa ještě na propojení čeká, ale i o fakt, že i samotný charakter propojení se mění. Zrychluje. Neustále se zlepšuje pomocí umělé inteligence. I obyčejné propojení se už stalo mocnou silou. Jen si představte, co všechno můžou dokázat rychlé sítě disponující umělou inteligencí.

Vezměme si za příklad velmi běžně používaný nástroj – anglický jazyk. Jakýkoli jazyk je druh nástroje, jehož síla závisí na tom, kdo a proč jej používá. Stejně jako výrazné rozšíření dolaru, britské libry nebo zlata, které lze použít k nákupu bavlny, investicím nebo k uschování v matraci, vytváří výměnnou síť, je angličtina sítí pro sdílení informací. Když se potkají vědci ze Španělska, Libanonu a Ruska, aby navrhli molekulu nového léku, když se astronauti baví na Mezinárodní vesmírné stanici, když bankéři jednájí o finančních pravidlech uprostřed

další nečekané krize, používají mocný, standardizovaný, sdílený nástroj, který jim umožňuje efektivně pracovat. Angličtina v tomto směru, stejně jako dříve francouzština, působí lákavě: čím více lidí ji používá, tím větší je motivace naučit se ji. Pokud ale o angličtině přemýšlíme v síťovém smyslu, ve věku propojení, pozbývá toto pravidlo platnosti.

Angličtina je nástrojem propojení, v některých situacích je ke spojení mezi dvěma lidmi stejně důležitá jako kabel ke spojení dvou počítačů. Vědci zabývající se přenosem informací nazývají angličtinu „protokolem“. Toto slovo je známé ve světě diplomacie, kde se protokoly řídí vše – od místa, kde bude sedět prezident u večeře, po přesný způsob oslovení velvyslance v dopisu. Protokoly zabraňují tomu, aby se jakákoli situace, při které by mohlo dojít k nedorozumění – vyjednávání o smlouvě, bankovní seminář, svatba – zvrhla ve zmatený chaos plný křiku. Angličtina brání tomu, aby se Mezinárodní vesmírná stanice stala plující baby-lonskou věží. Protokol HTTP, který překládá jednotlivé bity informací do podoby úhledných webových stránek, umožňuje fungování internetu. Protokol SWIFT slouží bankám a zákazníkům a umožňuje jim nakupovat v Paříži na americkou kreditní kartu. Protokoly jsou knihy s pravidly. Například na internetu pravidla určená protokolem spolehlivě umístí každý bit dat na jeho očekávané místo, stejně jako diplomatický protokol usadí velvyslance na správné místo při jednání. To je důvod, proč spolu počítače dokážou komunikovat. Ale protokoly umějí víc. Lze je použít také k řízení obchodních sítí nebo akciových trhů. Vytvořením a řízením protokolu můžete v systému ovládat téměř vše důležité. Technologičtí teoretici Alexander Galloway a Eugene Thacker tvrdí, že protokol je systém umožňující organizaci a řízení sítě.

V dřívějším světě, kde panovalo tradiční rozdělení moci, se mohli Američané strachovat, že přijde den, kdy bude angličtina překonána jiným jazykem, jiným komunikačním protokolem – třeba čínštinou nebo španělštinou. Ale to by bylo náročné, protože protokoly se mění jen velmi těžko. Tolik lidí se už naučilo anglicky. Tolik zásadních činností na angličtině závisí. Zařídit, aby všichni piloti, obchodníci s obligacemi a počítačová programátoři přešli na komunikaci

v čínštině nebo španělštině, by bylo nesmírně drahé a těžko by se to mohlo vyplatit. Ale právě zde se dostává ke slovu princip Sedmého smyslu, že propojení mění charakter objektu. Poprvé v historii se díky nepřetržitému propojení nabízí dříve nepředstavitelná možnost – automatický překlad v reálném čase. Rychlé a všudypřítomné sítě způsobí, že centrální roli angličtiny jednoho dne nepřevezme jiný jazyk, ale inteligentní automatický překladač, který bude k dispozici kdykoli a kdekoli. Při nástupu do taxíku v Barceloně řeknete „Dobrý den“ a řidič uslyší *Buenos días*. Pozdrav „Dobrý den“ tak nebude nahrazen pozdravem v jiném jazyce, ale bude bez námahy a nenápadně převeden na 早上好 nebo *Bonjour*. Spolehlivý přístup ke skvělému překladatelskému algoritmu bude jednoho dne důležitější než umění mluvit anglicky (či španělsky nebo čínsky). Američtí rodiče, kteří se dnes nervózně snaží natlačit své potomky do lekcí čínštiny, nepochopili situaci. Plynulé ovládnání jakéhokoli druhého jazyka bude v budoucnu považováno za zvláštní specializaci. Spíše než objednání jídla v restauraci v cizí řeči bychom měli děti raději naučit, jak napsat program využívající umělou inteligenci nebo jak debatovat o argumentaci Konfucia a Sokrata na téma morálky. O překlad se postarají stroje. Moc ve věku propojení se nebude soustředit v ústech a myslích mluvčích anglického jazyka, ale spíše v ruce toho, kdo má pod kontrolou nejlepší překladatelský server. To je klíčová lekce, kterou musí naše děti pochopit.

Propojení v tomto případě změnilo charakter několika objektů: samotného jazyka, lidí, kteří jej používají – pilotů, obchodníků s komoditami, strojů, vás i mě. Viděli jsme, jak se schopnost navrhnout, vytvořit a zapnout (či vypnout) velmi rychlé, inteligentní a propojené jazykové stroje stala zdrojem moci. Angličtina nebude nahrazena španělštinou ani čínštinou, ale protokolem. Neustálý přísun nových dat bude zdrojem okamžitých a neustále se zlepšujících překladů. Pro chod globální ekonomiky, výzkumných laboratoří nebo zábavního průmyslu se takový protokol stane stejně nepostradatelným jako v dnešní době angličtina. Vlastně ještě *více* nepostradatelným, protože stroje nám umožní skutečnou vzájemnou komunikaci. Tyto systémy nebudou brát v úvahu pouze to, co říkáme, ale také to, co tím podle jejich mínění *máme na mysli*.

Instinkt přetrvávající z doby před vznikem sítí, který nám napovídá, abychom se *báli čínštiny* nebo *báli španělštiny*, je překonaný. Stejně jako nápad dostat se k moci tím, že naučíme celý svět mluvit čínsky nebo španělsky. Nebo koneckonců požadavek, aby všichni ve Spojených státech mluvili anglicky. Správná otázka spíše zní: *Máme kontrolu nad tímto superinteligentním propojeným jazykovým protokolem?* Mnohá nebezpečí, kterých se dnes obáváme, jsou důsledkem podobného zjednodušení nebo nepochopení. *Strach z deflace? Strach z Islámského státu? Strach z juanu?* Tyto obavy jsou znakem zaslepenosti. Finance, terorismus a měny se propojením mění. Skutečné obavy bychom měli mít ze sítí.

Znovu a znovu se přesvědčíme o tom, že sítě mění a dokonce i ničí charakter objektů, které se zdají být pevné jako skála. Nová spojení, která jsou raketovým tempem vytvářena všude kolem nás, mění všechno – od způsobu, jakým doktoři operují, po výkon investic. Neschopnost všimnout si, chápat a využívat tuto propojenou sílu se stane příčinou největších budoucích tragédií. Ve skutečnosti už stojí za některými z největších hrozeb, které nás dnes sužují.

3.

Ben Bernanke se v roce 2008 na první pohled jevil jako ideální kandidát na šéfa Federálního rezervního systému. Svět se řítit do finanční krize, která se, pokud jde o rychlost, hloubku a rozsah, dala srovnávat pouze s Velkou hospodářskou krizí z let 1929–1939. A Bernanke, ekonom z Princetonské univerzity, byl před svým jmenováním do Federálního rezervního systému v roce 2006 expertem na Velkou hospodářskou krizi. Jeho publikace z devadesátých let přispěly ke změně pohledu většiny centrálních bankéřů světa na tuto tragédii, která zničila celou generaci lidských nadějí a přispěla k vypuknutí druhé světové války. Základním Bernankeho příspěvkem k pochopení událostí třicátých let bylo poznání, že ke kritickému zhoršení globální krize došlo vinou ztráty důvěry ve finanční instituce. Ve světě, kde nikdo nedůvěřoval bankám, nechtěl nikdo šetřit, utrácet ani investovat. Bylo to, jako by se zastavilo samotné srdce trhu.

Bernanke byl přesvědčen, že tato finanční rakovina urychlila jev, který ekonomové nazývají deflační spirálou – období, ve kterém ceny padají na neuvěřitelně nízké hodnoty a kdy nikdo nechce nakupovat bez ohledu na cenu. Ekonomové i občané se samozřejmě bojí také inflace, která způsobuje neustálý nárůst cen. Spotřebitelé spěchají do obchodu a přitom si myslí: „Měl bych to koupit dnes, protože zítra to bude dražší!“ Jenže existují osvědčené metody, jak tento problém řešit: pohybem úrokových sazeb lze například motivovat obyvatele k odložení spotřeby. Deflace představuje jinou, mnohem děsivější hrozbu. V prostředí deflace lidé zcela přestanou utrácet. Myslí si, že ceny budou zítra příznivější, a proto s nákupem otálejí. A otálejí. V jedné ze svých klíčových analýz Bernanke došel k závěru, že deflace vytváří prostředí finančního ohrožení, ve kterém je motivace dlužníků narušena a ve kterém se těžko poskytují nové úvěry.

Bernankeho reakce na finanční krizi v roce 2008 byla, stejně jako v případě jeho kolegů – centrálních bankéřů na celém světě – zcela předvídatelná. Aby se vyhnul tomuto finančnímu ohrožení, zaplavil systém penězi. V roce 2009 o tom řekl: „Neměl jsem v úmyslu stát se prezidentem Federálního rezervního systému v době druhé Velké hospodářské krize.“ Prostřednictvím programu kvantitativního uvolňování byly do oběhu uváděny další a další peníze, což zpětinasobilo měnovou bázi Spojených států z 800 miliard na 4 biliony dolarů. Ale po několika letech bylo zřejmé, že se děje něco neobvyklého a znepokojivého. I přes masivní nárůst peněz v oběhu zůstaly ceny víceméně na stejné úrovni. Spotřeba stále stagnovala. Mohutná injekce peněz do systému zpravidla vytvoří poptávku, což způsobí inflační tlaky: najednou mají všichni peníze a chtějí je utratit. Milton Friedman, držitel Nobelovy ceny za ekonomii, je autorem známého výroku, že „inflace je všudypřítomný měnový jev“. Ale pokud bylo do systému dodáno tolik peněz, jak to, že nerostou ceny?

Odpovědí se ukázalo být cosi, co bylo pro Bernankeho a většinu ekonomů neviditelné – síť. Věk propojených trhů se lišil od doby, kdy byly trhy méně provázané. Globální síť obchodu, dat a financí způsobovaly dva jevy najednou, přičemž oba vytvářely přesně ten tlak na ceny, kterému se Bernanke snažil vyhnout: snižovaly

poptávku po náupech koncentrací bohatství a zvyšovaly nabídku mnoha důležitých typů zboží. Na straně poptávky byl problém snadno rozpoznatelný. Bohatí dále bohatli. A všichni členové klubu 1 % největších světových boháčů mají nižší „mezí sklon ke spotřebě“ – tedy nižší pravděpodobnost, že každý další získaný dolar utratí – než příslušník střední třídy. Když dáte miliardáři dolar, uloží jej. Když dáte dolar učiteli, utratí jej. Nicméně struktura kapitálových trhů v době krize v roce 2008 způsobila, že většina výhod plynoucích z uvolněné měnové politiky se soustředila u těch, kteří už peníze měli. (Mezi jiným také proto, že byli připojeni k sítím poskytujícím úvěry, investice a informace, ke kterým většina obyvatel nemá přístup.) Ve stejnou chvíli nové technologie a obchodní, finanční a informační sítě způsobily, že práce, kterou vykonávala střední třída, byla přesunuta jinam nebo zautomatizována. A tak došlo k rozpolcení kdysi prosperující střední třídy, která je nezbytnou součástí jakéhokoli kapitalistického systému. Bohatí dále bohatli, zatímco práci přebírali chudí v jiných zemích nebo stroje. Přestože do systému byly pumpovány finanční a měnové stimuly, stav systému se nijak nelepšil. Bernankeho nástupkyně Janet Yellenová po sedmi letech kvantitativního uvolňování v roce 2015 poznamenala, že ji rozsah a pokračující nárůst nerovnosti příjmů ve Spojených státech velmi znepokojuje. „Po několik minulých dekád jsme svědky nejvytrvalejšího nárůstu nerovnosti příjmů od devatenáctého století.“ I když bylo v systému víc peněz, poptávka paradoxně (viděno optikou tradičního myšlení) klesala.

Ale to nebyl konec celého příběhu. Sítě zatím v tichosti pracovaly také na nabídkové straně rovnice. Trhy vždy nastavují ceny tak, aby byla nabídka s poptávkou v rovnováze. Během horkého dne, kdy lidé chtějí limonádu, můžou její prodejci na pláži nasadit vyšší ceny, než když prší. V období po roce 2008 byla většina levných úvěrů dostupných díky kvantitativnímu uvolňování použita na projekty, které masivně zvýšily nabídku. Bylo otevřeno více ropných vrtů. Celé průmyslové odvětví hydraulického štěpení bylo financováno prostřednictvím levných úvěrů. Bylo postaveno víc lodí. V Austrálii a Brazílii byly otevřeny nové doly. V Číně, Vietnamu a Malajsii byly postaveny nové továrny. Tím vznikl historicky

největší převis nabídky všeho, od letadel, přes železnou rudu až po boty. Levné peníze umožnily realizaci investic, které by byly za normálních podmínek ztrátové, a technologie urychlila jejich účinek. Vezměte si, jak firmy jako Airbnb nebo Uber umožnily využít dříve nepoužívaná aktiva – prázdné pokoje a volná místa v autech – a nabídnout je na trhu. To přineslo historicky nejrychlejší nárůst nabídky. A podobné technologie se používají ve výrobě, logistice i v IT. Bylo to, jako by na pláži z našeho příkladu najednou byly k mání stovky litrů limonády. Ceny zkolabovaly. A protože v důsledku nerovnosti, která tolik znepokojovala Janet Yellenovou, zkolabovala i poptávka, nebyl nikdo, kdo by si všechno toto nově nabízené zboží koupil. Tradiční ekonomické nástroje nemohly svět zachránit nejenom proto, že jim došla munice, ale také proto, že problém spočíval v sítích. Zastaralé myšlení, pokud mělo vůbec nějaký vliv, krizi ještě zhoršovalo.

Bernankeho opatření, která měla za cíl zastavit deflaci, ji ve skutečnosti učinila nevyhnutelnou. Nepomohla střední třídě tak, jak by bylo zapotřebí, zaplavila trh nabídkou a nakonec neuvěřitelně pokrivila ceny. Larry Summers, někdejší ministr financí, který má v rodinných genech víc ekonomie než kdokoli jiný v Americe, shrnul problém takto: „Myslím, že se dá říct, že před šesti lety byla makroekonomie primárně o používání měnových opatření ke snížení už tak malých výkyvů oproti určitému trendu při současném udržování cenové stability.“ Jinými slovy, hlavním úkolem lidí jako Bernanke, Summers a Yellenová bylo udržování cen limonády ve zvládnutelných mezích. Ale to se do roku 2014 změnilo. Summers pokračoval: „Dnes bychom si přáli mít na stole problém, jak minimalizovat výkyvy v rámci uspokojivého trendu.“ Za skutečný problém Summers ve svém proslavu označil to, že systém prošel takzvanou hysterezí, což je termín označující okamžik, kdy dojde k destrukci takových rozměrů, že dřívější stav již nelze obnovit. Summers se obával, že trhy jsou na tom podobně jako nevratně roztržštěný křišťálový šperk.

Zdrojem tohoto destruktivního tlaku byly sítě, které podpořily nabídku a ve stejné chvíli zničily poptávku. Dokonalá deflační bouře. Bernankeho první kroky byly důležité a nezbytné, ale kvůli připojení i těch nejsofistikovanějších světových kapitálových trhů k sítím byly zároveň nebezpečné. Bylo to jako dát do starého

brouka motor z Ferrari. Síť zrychlily stroj globálních trhů na úroveň, kdy byl kolaps nevyhnutelný, což způsobilo krizi, kterou obvyklé nástroje nemohly vyřešit. Kapitalismus fungoval dobře v období, kdy platily puritánské zásady, kdy lidé spořili, kdy byly pohyby na trzích pomalé, kdy finance tvořily izolovanou součást ekonomiky a střední třída si rozdělovala hlavní podíl výtěžků pokroku. Ale stejně tak, jako síť mění charakter něčeho takového jako angličtina, mění i charakter každého uspořeného dolaru. Mění vlastně charakter čehokoli, k čemu se připojí. Jako občané se nyní pokoušíme rozluštit tuto hádanku a pochopit, proč tomu tak je, dřív, než superrychlé síť zničí další součásti našeho světa. A potom, ať se nám to líbí, nebo ne, se budeme muset pustit do boje s nebezpečím, které síť přináší, s pomocí nástrojů, které nabízejí. Většina z nás si dnes není jistá, jak toho dosáhnout, což je námětem této knihy. Máme dost kuráže pustit se do toho. Nejsme přitom ani zdaleka tak nebezpeční jako jiná skupina lidí: naši současní lidé.

4.

V této rané fázi nové revoluce je většina našich lídrů slepá. Nejde jen o to, že jim chybí základní technické znalosti – i když to je jeden z jejich nejtrapnějších nedostatků projevující se třeba uniklými e-maily a odposlechnutými telefonáty. Je smutnou pravdou, že slyšet některé z našich lídrů mluvit o technologiích připomíná vysvětlování fungování Snapchatu prarodičům. Ale problém je hlubší. Všechny klíčové problémy dneška je nutné řešit novým způsobem, ať už jde o obranu před kyberútoky, kontrolu nad šířením jaderných zbraní, globální oteplování, původ finančních krizí nebo obnovení ekonomického růstu. Tyto jevy jsou koneckonců *výsledkem* působení nových sil. Nejedná se o žádné izolované praskliny v nějaké pevné základně, které lze snadno opravit, ale spíše o jednotlivé projevy mnoha propojených zlomů, které se dále rozšiřují.

Přestože nová doba pokročila, přemýšlí většina našich lídrů stále v kontextu oddělených nebezpečí. Připomínají kosmology v době před Koperníkovými

a Galileovými objevy. Tito muži (ano, jedná se převážně o muže) vnímají svět rizik, která lze omezit na podstatná jména: atomové bomby, fundamentalisté, deriváty. Ne, že by nás mnoho těchto nebezpečných podstatných jmen neohrožovalo. Ale největší nebezpečí spočívá v tom, že tato podstatná jména jsou součástí sítí, které je dokážou rychle a překvapivě využít. Naše doba je dobou propojených krizí. Vztahy jsou nyní stejně důležité jako kterýkoli jednotlivý objekt.

Carl von Clausewitz o dřívějším vedení válek o území napsal: „Vrchní velitel se musí snažit podrobně poznat území provincie nebo celé země. V mysli musí mít jasný obraz sítě cest, toků řek, hřebenů hor a přitom nikdy nespustit ze zřetele své bezprostřední okolí.“ V době sítí bychom všichni měli usilovat o dosažení mistrovství v tomto způsobu vedení, přestože podmínky se změnilly a místo řek máme optická vlákna. Ale který z našich lídrů má ve své mysli takový jasný obraz? Kdo má tyto detailní znalosti a s citem a jistotou je moudře používá?

Naši lídři zatím nevidí ani nevnímají propojení těchto narušení stávajícího systému s mocí. Bojují s nimi průmyslovými prostředky s předvídatelným výsledkem. I v tuto chvíli síť mění to, co dobře známe, v nebezpečí a to, co považujeme za nebezpečné, v něco dobře známého. Kapitalismus v sítích je odlišný. Stejně tak politika nebo vojenská akce. Rakouský filozof Ludwig Wittgenstein kdysi poznamenal: „Podstatu počítání poznáváme tím, že se učíme počítat.“ Se sítěmi je to stejné. Poznat je můžeme pouze tak, že s nimi budeme pracovat. Ale naši lídři nikdy neměli šanci to zkusit. Myslím, že částečně za to může jejich věk. Ale je to způsobeno i jejich povahou. Síť v sobě mají spoustu úžasného potenciálu. Mnoho našich stávajících lídrů je spokojeno s věcmi tak, jak jsou. V jejich myšlení splývají významy slov „potenciál“ a „hrozba“. Nelíbí se jim, že problémy, jako například vztahy mezi Spojenými státy a Čínou, nerovnost příjmů, umělá inteligence nebo terorismus, jsou síťové problémy, které tradičním myšlením nelze vyřešit.

Ve stejnou chvíli, kdy se mnoho z nás raduje z toho, že můžeme být svědky nového začátku, je většina našich lídrů smutná nebo vystrašená z toho, že něco jiného končí. Přesně stejný okamžik, přesně opačné instinkty. Připomíná to román Virginie Woolfové *The Years* (Roky – česky nevyšlo), ve kterém dříve

panovačný plukovník Pargiter konečně umírá, čímž se jeho dceři Eleanor otevírá nový svět plný dobrodružství, ale zároveň to znamená pohromu pro Crosby, nejdéle sloužící rodinnou služebnou. Woolfová píše: „Pro Crosby to znamenalo konec všeho. Zнала každou skříň, každou dlaždici, každou židli a každý stůl v tom velkém nesourodém domě; ne ze vzdálenosti několika metrů, jak je znali oni, ale z kolenou, na kterých klečela, když je drhnula a leštila; znala každou rýhu, skvrnu, vidličku, nůž, ubrousek a každou skříň. To všechno, spolu s jejich životem, byl celý její svět. A teď odjížděla, sama, do života v jediném pokoji v Richmondu.“ Lidem, kteří nyní naříkají nad úpadkem televize, novin, nepropojené doby, kteří jsou zmateni neustálým propojením, momentálně populárními aplikacemi nebo samoučícími počítači, by mělo být dopřáno prožít si tiché okamžiky v původním prostředí, na které byli zvyklí. Znali tento svět důvěrně, z kleče na kolenou, vybudovali a udržovali ho pro sebe stejně jako pro nás. Části tohoto pomalejšího, nepropojeného světa by měly být zachovány. Ale my musíme jít dál. Tito lidé nikdy nedokážou využít příležitosti, která se před námi otevírá.

Ani bezmezné nadšení z naší technologické vyspělosti ale není na místě. Ano, je skvělé, že jsme na prahu nové doby. Ale nebylo by úplně správné tvrdit, že tam, kde začíná věk sítí, končí vše, co existovalo doposud. To by byl ve skutečnosti nebezpečný závěr. Naše současné chápání sítí je zatím velmi primitivní, srovnatelné s úrovní, na které byla ekonomie v devatenáctém nebo medicína v osmnáctém století. Máme k dispozici omezené nástroje k analýze a pochopení komplexních zákonitostí světa sítí. V současnosti máme jen matnou představu o činnosti a vývoji mnoha sítí. A co sítě sítí? Okamžité sítě? Sítě s umělou inteligencí? O těch zatím nevíme skoro nic.

Bezhlavý úprk do světa neustálého propojení bude samozřejmě provázen harmonií, odporem, odmítáním, sabotážemi, bitvami a manipulacemi. Uvědomme si, že sítě se dotýkají všeho. Bylo by naivní myslet si, že se změna řízení zásadních otázek, které se týkají vás, mě, našich financí nebo našich států, obejde bez jedné či více bitev. Revoluce neprobíhají v klidu. Vlastnosti, pro které si tolik vážíme nejvýraznějších technologických myslitelů naší doby, ať už se jedná o nepřekonatelné

odhodlání, neúctu k historii nebo bezbřehé a instinktivní nutkání propojit všechno se vším, se mohou za určitých podmínek změnit v nevýhody. Zním mnoho těchto mužů a žen, jejich skálopevná jistota je jen o trochu oslnivější než jejich úspěchy při bleskovém vytváření něčeho z ničeho. Ale tato víra ve všechno nové se už nyní krutě střetává s dřívějšími hodnotami – soukromím, lokálním patriotismem, rozvážností – které přetrvaly tak dlouho právě proto, že se jemně dotýkají lidského srdce, skutečného významu života.

Můj kamarád, který řídí přední technologickou firmu, mi popisoval své znepokojující zjištění, že někteří z nejdůležitějších lidí v jeho firmě jsou programátoři mezi dvaceti a třiceti lety, jejichž náplň práce je pro nejužší vedení firmy jen stěží pochopitelná. Mají přístup k systémům, na kterých závisí některé klíčové funkce moderního světa. A přestože není sporu o jejich skvělých technických dovednostech, je současně většinou téměř nemožné zjistit, jací jsou to vlastně lidé. Jaký je jejich skutečný názor na věci jako svoboda nebo morálka. Rozumí obsahu těchto pojmů? Největší technologické firmy samozřejmě stále spoléhají na několik starších zaměstnanců, zkušených expertů, kteří rozumí těm nejdůležitějším základům jejich systémů. Ale bojují o to, na jakých hodnotách budou založeny systémy budoucnosti. Nekonečná záplava nových nástrojů a myšlenek přináší posun moci předznamenávající možný zlom: ve stabilním světě patří nejvíc moci těm, kteří mají nejvíc zkušeností, nejlepší úsudek a správný pohled na věc. Minulost zpravidla nebývá špatným indikátorem pro předpovídání budoucnosti; vyspělost a její smysl pro konzervatismus v sobě mají jistou dávku moudrosti. Dávalo smysl udělat ze šedovlasého pilota stíhačky generála a dát mu na starost jaderné zbraně jeho země. Rozuměl technologii i jejímu nebezpečnému potenciálu. Dnes se obrovský, dokonce rozhodující vliv na naše trhy, biologii nebo zbraně soustředí v rukou mladé kasty. Její zběhlost v pravidlech věku sítí není ještě vyvážena chápáním jazyka filozofie, historie, nebo dokonce tragédie.

V sedmdesátých letech dvacátého století, kdy výpočetní stroje začaly pronikat do akademické sféry, poznamenal Joseph Weizenbaum, počítačový vědec z Massachusettského technologického institutu: „Umění programovat se dá naučit

relativně snadno. Téměř kdokoli s relativním smyslem pro pořádek se může stát celkem dobrým programátorem.“ Varoval ale, že by bylo chybou myslet si, že jednoduché naprogramování počítače je skutečným ukazatelem čehokoli jiného než schopnosti přimět stroj poslouchat příkazy. Zvládnutí programování ve skutečnosti neznamená zvládnutí systémů, na které může mít počítač vliv. Není ani vyjádřením vědeckého příkazu. A už vůbec neznamená, že by si měl člověk sedící za počítačem myslet, že by bylo možné tak snadno naprogramovat celý svět. Weizenbaum varoval, že „programování je neatraktivnější právě pro ty, kteří ještě nejsou dostatečně vyspělí, aby dokázali vydržet dlouhé prodlevy mezi vynaložením úsilí a hmatatelným důkazem úspěchu“.

I když představa, že náš svět předáme do rukou podnikatelům a technokratům, že necháme jejich výkonné propojené nástroje proniknout do naší politiky a ekonomiky, zní lákavě, svět (naštěstí) nefunguje jako chladný stroj. Prodleva mezi vynaložením úsilí a dosažením cíle, o které mluvil Weizenbaum, je samotnou podstatou lidskosti. Tato prodleva je vyplněna obavami, nadějí, diskusí, zkoumáním, chybami, úspěchem. Stručně řečeno se jedná o nedostatek, který by z našeho systému neměl být v žádném případě odstraňován ani technologií, ani žádnými autoritářskými, totalitními nebo fundamentalistickými doktrínami. *Nechme to na podnikatelích* ani *Nechme to na strojích* nepřinese o nic lepší řešení než přineslo *Nechme to na centrálních plánovačích*.

Pokud se tyto dvě elity vládnoucí jak starými tak novými silami, které hýbou naším světem, spojí, bude výsledná skupina bohužel velmi homogenní. Ženy a menšiny jsou v těchto světech raritami, ve většině sítí jsou jejich rozhodovací pravomoci dost omezené. Přestože jsou součástí mnoha těchto sítí v rolích zákazníků, investorů nebo voličů, trvá proniknutí do mocenských center věku sítí nepříjemně dlouhou dobu. Části budoucnosti se bohužel zdají být stejné jako minulost. Podivná feudální vláda bílého muže. Přestože miliony žen jsou například přímou příčinou existence mnoha sociálních či nákupních služeb, jsou tyto služby v drtivé většině řízeny muži. Ale rozmanitost bude chybět i v dalších věcech. Jen velmi málo příslušníků mocenských center, ať už ve starém, nebo novém světě, žilo delší